

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการผลิต
ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวนาไทย

นาย ศตวรรษ อยู่อ่อน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2537

ISBN 974-584-090-4

I17155482

THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL CHANGE
ON THE LIFE OF THAI FARMERS

MR. SATAWAT YOC-AUN

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1994

ISBN 974-584-090-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางด้านการผลิตที่มีต่อวิถีชีวิต
ของชาวนาไทย

โดย

นาย ศตวรรษ อู่อ่อน

ภาควิชา

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทวัส คงคากุล

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรากัย)

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุนิตรา สุภาพ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทวัส คงคากุล)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. งามพิศ สัตย์สงวน)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ศตวรรษ อยู่อ่อน : ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการผลิตที่มีต่อวิถีชีวิต
ของชาวนาไทย (THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL CHANGE ON THE LIFE OF
THAI FARMERS)

อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.วิวัฒน์ คงคากุล, 180 หน้า. ISBN 974-584-090-4

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวชาวนาไทยภาคเหนือ
พร้อมทั้งศึกษาถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการผลิตที่มีต่อชาวนาไทย ทางด้าน
เศรษฐกิจ ครอบครัว ศาสนาและความเชื่อ โดยมีเงื่อนไขหรือสาเหตุอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
และได้เปลี่ยนแปลงไปมากน้อยอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อชาวนาบ้านสันทรายยาวได้เปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทาง การผลิตจาก
เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมมาสู่ เทคโนโลยีแบบแผนใหม่ ได้ส่งผลกระทบต่อครอบครัวชาวนาบ้านสันทรายยาว
ที่เคยมี วิถีชีวิตอันเรียบง่ายในอดีตต้องดิ้นรนแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยน
แปลงไป ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจนั้น ชาวนาต้องเพิ่มภาระเงินทุนในการการผลิตแต่ละครั้ง
อย่างสูงไม่ว่าจะเป็นค่าปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช ฯลฯ รวมทั้งเกิดความแตกต่างทางชนชั้นอย่างเห็นได้ชัด
ผลกระทบทางด้านศาสนานั้น กิจกรรมทางพุทธศาสนามีได้เป็นสิ่งจำเป็น เช่น ในอดีต เพราะสมาชิกครอบ
ครัวชาวนาต้องทำงานแข่งขันกับเวลา จนไม่มีเวลาไปร่วมกิจกรรมเช่นในอดีต ส่วนผลกระทบทางด้าน
ครอบครัวนั้น เกิดค่านิยมการบริโภคคลอกเลียนแบบตัวเมือง ครอบครัวจะมีขนาดเล็กลง เป็นครอบครัว
เดี่ยวเกือบทั้งหมด ชาวนาเกิดการคาดหวังในเงินตราวัตถุ การบริโภคอันจะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตาม
มาอย่างมาก

ในด้านเงื่อนไขหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น เกิดขึ้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติทั้งฉบับแรกเป็นต้นมา ที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายความเป็นเมือง และ
การพัฒนาตามโครงการต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิต เทคโนโลยีในสังคมชาวนา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา .....
สาขาวิชา ..... มานุษยวิทยา .....
ปีการศึกษา ..... 2536 .....

ลายมือชื่อนิสิต ..... ศตวรรษ อยู่อ่อน .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

MAJOR : SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEY WORD: IMPACT/TECHNOLOGY/FARMER

SATAWAT YOO-AUN : THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL CHANGE ON THE LIFE OF THAI FARMERS

THESIS ADVISOR : ASSI. PROF. VITHAVAS KHONGKHAKUL, Ph.D. 180 pp.

ISBN 974-584-090-4

This research is purposive to study the condition and the way of the northern Thai farmers. Altogether the study is concentrated on the impact of technological change upon the life of Thai farmers in economy, family, religion, and faith. It is to out what conditions and causes that make change will respect to the above mentioned institutions and how they change.

The research result is that when Ban Sunsaiyao farmers their way of farming changed because of the impact of modern technology this results in the change of familie life of farmers. Formerly, Ban Sunsaiyao people used to live simply and quietly. Now they have to strive and complete for their survival under their economical and social conditions, of which have changed. As for the impact of the economy, the farmers have to bear more production cost. This cost is increasing higher each time on chemical fertilizer and insecticides etc. Furthermore, there appears visibly the emergence of social classes. As for the impact on religion, the Buddhist activities are not necessary as in in the past. A member in the farmer family has to work to compete against time until he has no spare time to paricipate in the said activities as in the past. As for the impact on the family, there appears in vogue a consuming process imitating the urban ones. The number of members of the family are in need of cash, materials, and consuming, of which will cause much more problems.

Concerning conditions or causes of change, these happen because the introduction of national economic developing plan in to villages. It emphasizes economic growth, urban development, and development of various projects. These make change in the mode of production and technology in farmer farming activities.

ภาควิชา Sociology Anthropology

ลายมือชื่อนิสิต ๑๓๐๖๖๗ ๕๕๐๖๔

สาขาวิชา Anthropology

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา 2536

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดีก็เพราะจากความร่วมมือของหลาย ๆ ฝ่ายที่มีส่วนช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา แนะนำ ท้วงติง รวมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี ณ.ที่นี้ ขอขอบพระคุณท่าน ผศ.ดร. วิทวัส คงคากุล ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ที่ยกย่องช่วยเหลือให้กำลังใจเสมอมา ท่าน รศ.ดร. งามนิศ สัตย์สงวน ผู้ที่เป็นอาจารย์ประสิทธิ์ประสาทวิชาทางด้านมนุษยวิทยาให้กับผู้เขียนได้มีความรู้และเล็งเห็นถึงความสำคัญจากสาขาวิชาทางด้านนี้ ท่าน รศ.สุนัตรา สุภาพ ผู้เป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้ความเมตตาโดยตลอด ท่าน ผศ. ดร. ปรีชา คุณิพันธ์ุ ที่ให้คำปรึกษาแนะนำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นส. หยก รัตนาธาร ผู้พิมพ์งานวิทยานิพนธ์และเป็นผู้ตรวจทานแก้ไขจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดีท้ายสุด บิดา มารดาอันเป็นที่เคารพรักยิ่งสำหรับผู้เขียน

ศตวรรษ อยู่อ่อน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา.....	6
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
ขอบเขตของการวิจัย.....	24
วัตถุประสงค์.....	24
สมมติฐาน.....	25
นิยามศัพท์.....	25
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	27
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	28
บทที่ 2 สภาพชุมชนและลักษณะทั่วไปที่ทำการศึกษา.....	29
สภาพชุมชน.....	29
ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน.....	29
ลักษณะทั่ว ๆ ไปทางกายภาพ.....	31
พัฒนาการในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของชุมชน... ..	32
การคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร.....	35
การอนามัยและสาธารณสุข.....	36
การศึกษา.....	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การจัดระเบียบทางสังคม.....	40
ระบบครอบครัวเครือญาติและการแต่งงาน.....	44
ครอบครัว.....	44
เครือญาติ.....	48
การแต่งงาน.....	53
การสืบทอดมรดก.....	54
สถาบันทางศาสนา.....	55
ระบอบประเพณี.....	61
พิธีกรรมและความเชื่อ.....	64
พิธีกรรมเกี่ยวกับภตผี.....	71
พิธีตัดพรหม-ตัดพราย.....	71
พิธีกรรมปัดรังควานในท้องนา.....	72
พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย.....	72
พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา.....	74
การเมืองการปกครอง.....	77
บทที่ 4 ระบบเศรษฐกิจ.....	84
การทำนาค้า.....	86
โรงสีข้าวประจำหมู่บ้าน.....	93
การเพาะปลูกถั่วเหลือง.....	94
การชลประทาน.....	99
พัฒนาการทางเศรษฐกิจและการค้าของหมู่บ้าน.....	104
เทคนิคการผลิตหรือวิธีการผลิต.....	114
ปัจจัยทางการผลิต.....	115
ที่ดิน.....	116
ทุน.....	121
แรงงาน.....	124

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

พื้นที่ 4 ครัวเรือน.....	129
เครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน.....	130
บทที่ 5 ททวิเคราะห์.....	141
การวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล.....	141
1. เทคโนโลยีทางการผลิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้าน บ้านล้นทรายขาว.....	142
2. การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการผลิตหลัง ปี พ.ศ.2515 ของชาวบ้านบ้านล้นทรายขาว.....	144
3. การนิสฺงขั้สมมติฐาน.....	146
สมมติฐานที่ 1 การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ทางด้านการผลิตทำให้เกิดผลกระทบต่อสถาบัน เศรษฐกิจ.....	148
สมมติฐานที่ 2 การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ทางด้านการผลิตทำให้เกิดผลกระทบต่อสถาบัน ครอบครัว.....	155
สมมติฐานที่ 3 การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ทางด้านการผลิตทำให้เกิดผลกระทบต่อสถาบัน ศาสนาและความเชื่อ.....	161
การวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎี.....	163
บทที่ 6 บทสรุป.....	168
สรุปปัญหาวิจัย.....	168
ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ปัญหา.....	169
ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ปัญหา.....	169
ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ.....	169
ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ.....	169
บรรณานุกรม.....	172
ประวัติผู้เขียน.....	180

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. จำนวนของแพทย์หรือบุคลากรทางสาธารณสุขของบ้านสันทรายยาว...	37
2. รายการแสดงรูปลักษณะของสถาบันทางสังคมบ้านสันทรายยาว.....	43
3. ประเพณีในรอบ 12 เดือน ของบ้านสันทรายยาว.....	64
4. สถาบันและองค์กรทางสังคมในระดับหมู่บ้าน.....	79
5. ตารางแสดงการเปรียบเทียบพันธุ์ข้าวปลูกในบ้านสันทรายยาว.....	93
6. วงจรการเกษตรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของบ้านสันทรายยาว....	98
7. ต้นทุนการผลิต.....	123
8. ตารางแสดงค่าจ้างแรงงานในการผลิตของฤดูกาลเพาะปลูก.....	127
9. ช่วงเวลารับจ้างของบ้านสันทรายยาว.....	128
10. พันธุ์ข้าวพื้นเมืองในอดีต.....	133
11. ข้าวพันธุ์ส่งเสริมของภาครัฐบาล.....	134
12. เปรียบเทียบการผลิตแบบดั้งเดิมและแบบแผนใหม่ของชาวนา ภาคเหนือ : บ้านสันทรายยาว.....	135-136
13. กระบวนการผลิตของชาวนาภาคเหนือในอดีต.....	137
14. กระบวนการผลิตของชาวนาภาคเหนือในปัจจุบัน.....	138-139
15. เทคโนโลยีทางการผลิตแบบดั้งเดิมของชุมชน.....	140